

Turizmus

Bevezetés

Az Európai Uniónak nincs önálló és így kodifikált turizmuspolitikája, számos, a turizmust is támogató szabályrendszer és program felfogható mint egy „virtuális” uniós turizmuspolitika szerves összetevője, például az oktatás, a szakképzés, az ifjúságpolitika, a fogyasztóvédelem és regionális fejlesztéspolitika területén, hogy csak néhányat említsünk a fontosabbak közül a teljesség igénye nélkül.

A turizmust közvetlen és közvetett módon több, az Unió közös gazdaság- és versenypolitikáját is érintő jelenség befolyásolta. Az elmúlt évtizedekben az Európai Unió belüli nemzetgazdaságok fokozatosan, de egyre növekvő mértékben szolgáltatásorientálttá váltak a globálisan érvényesülő tendenciáknak megfelelően, nem utolsósorban a belső és az Unió kívülről történő utazások – a beutazó vagy aktív turizmus – növekedése révén. Ezért minden, a szolgáltató szektort alakító gazdaságpolitikai és versenyképességi intézkedéscsomag, irányelv és kezdeményezés kihatott az Unió turizmusára, az egyes tagországok turizmusára és turizmusfejlesztésére is.

Az utazások szervezetté és a turizmus világméretűvé válása óta rengeteg meghatározás született. Ezek a tárgyalt jelenség közel azonos elemeit ragadták meg,¹ a turizmusra vonatkozó definícióalkotás jelentősége nem feltétlenül annak tartamában, sokkal inkább megközelítésében, szemléletmódjában határozható meg. „A turizmus magában foglalja a személyek lakó- és munkahelyen kívüli minden szabad helyváltoztatását, valamint az azokból eredő szükségletek kielégítésére létrehozott szolgáltatásokat.”² Az Európai Unió külön nem definiálta, jelentőségét az alábbiakban fogalmazta meg: „A turizmus az Európai Unió egyik fő gazdasági tevékenysége, mely széles körű hatással bír a gazdasági növekedésre, a foglalkoztatásra és a közösségek fejlődésére. Hatásos eszköz lehet a fejlettségi különbségek mérséklésében, a munkanélküliség ellenében.”³

¹ Markos Béla – Kolacsek András: *Idegenforgalom*. Budapest, KJK, 1961; John Tribe: The Indiscipline of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 24. (1997), 3. 638–657.; C. Michael Hall – Allan M. Williams – Alan A. Lew: Tourism: Conceptualisations, Institutions and Issues. In Alan A. Lew – C. Michael Hall – Allan M. Williams (szerk.): *A Companion to Tourism*. Oxford, Blackwell, 2004.

² „Tourism comprises the activities of persons traveling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes.” OECD: Glossary of Statistical Terms – Tourism.

³ „Tourism is a major economic activity in the European Union with wide-ranging impact on economic growth, employment, and social development. It can be a powerful tool in fighting economic decline and unemployment.” European Commission: *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*.

A turizmus jelentősége számokban

A turizmus közvetlenül, illetve közvetve közel 10 százalékkal járul hozzá az EU GDP-jéhez, ez a hozzájárulás az EU-t a világ első számú turisztikai célpontjává tette: az EU-ba 2018-ban 563 millió külföldi turista érkezett, és az uniós ágazat bevétele a globális bevételek 30 százalékát jelenti.

Az Európai Unióban a szűkebb értelmében vett turisztikai ágazat (azaz a hagyományos utazási szolgáltatók és idegenforgalmi szolgáltatások) körülbelül 2,3 millió vállalkozásból, főként kis- és középvállalkozásból (kkv-k) áll, körülbelül 12,3 millió főt foglalkoztat. 2014-ben az európai nem pénzügyi vállalkozások közül minden tizedik az idegenforgalmi ágazathoz tartozott. 2018-ban az „utazás és idegenforgalom” ágazat közvetlenül 3,9 százalékkal járult hozzá az EU GDP-jéhez, a teljes munkaerő 5,1 százalékát foglalkoztatta (ami mintegy 11,9 millió munkahelyet jelent). Ha figyelembe vesszük a turizmusnak más gazdasági ágazatokkal fennálló szoros kapcsolatát, a multiplikátor hatást, a turizmusra vonatkozó számadatok jelentősen emelkednek (a bruttó hazai termék [GDP] több mint 10,3 százalékát jelenti a turizmus, és a teljes európai uniós foglalkoztatás 11,7 százalékát, ami 27,3 millió munkavállalónak felel meg).

2019-ben a világ nemzetközi idegenforgalmában az utazók száma elérte az 1,5 milliárdot (ez 4 százalékos növekedést jelent a korábbi évhez viszonyítva), Európába 745 millió fő érkezett, ami a piac 50 százalékát tette ki. A Covid-19-világjárvány 2020. márciusi kitörése és az utazási tilalmakkal és egészségügyi kötelezettségekkel kapcsolatos bizonytalanság ma az idegenforgalmi ágazat jövője szempontjából a legfontosabb kihívást jelenti.

Uniós nézőpontból az idegenforgalmi politika a foglalkoztatás és a növekedés területén az általános politikai célkitűzések támogatásának eszköze is. Az idegenforgalom környezetvédelmi és fenntartható dimenziója nagyobb jelentőséget kap majd az idők során, hiszen az ma már a fenntartható, felelős és etikus turizmus részét képezi.

A turizmuspolitika kerete az Európai Unióban

A strukturális modernizáció és a gazdasági reformpolitika szempontjából fontos esemény volt a 2007. decemberi lisszaboni csúcsertekezés, az ott elfogadott Lisszaboni Szerződés az Európai Unió turizmuspolitikájának is új irányt szabott. A Lisszaboni Szerződés az Európai Unió működését tette hatékonyabbá a korábbi alapszerződések módosításával. A szerződés kinyilvánított célja a hatékonyságnövelésen túl az volt, hogy erősítse az Unió demokratikus legitimitását, és javítsa egységes fellépését.

Az Európai Unió nemcsak érdek-, de értékközösség is. Az uniós tagsággal együtt járó uniós polgárság (Magyarország esetében 2004. május 1-jétől) többletjogokat garantál a nemzeti állampolgárság jogosítványaihoz képest, s ezek a többletjogosultságok valamennyi tagország állampolgáira egyformán vonatkoznak. E többletjogok alapját a négy szabadság, vagyis az áruk, a tőke, a szolgáltatások és a természetes személyek szabad áramlása jelenti. Bár ez utóbbi nem kizárólag és nem elsődlegesen a természetes személyek turisztikai célú helyváltoztatását kívánja ösztönözni, az önkéntes, rekreációs és üzleti célú, az Unión belüli utazások szabadságát alapvetően ez az alapjog garantálja. Fogalmazhatunk tehát akár úgy is, hogy a turizmus mint társadalmi-gazdasági jelenség az Európai Unió közös értékei közül az egyiknek közvetlen haszonélvezője.

A helyváltoztatás és az utazás fenti szabadsága természetesen túlmutat az Unió turizmust érintő intézkedéseinek hatókörén, átfogóbb és szélesebb körű. Azt is hangsúlyozni kell ugyan-

akkor, hogy a keresleti oldalt érintő jogosultságokon túl a további szabadságok (szolgáltatások és szolgáltatók, munkavállalás, szakképesítések elismerése, tőkebefektetések stb.) a kínálati oldal szereplői számára is érvényesíthetők, elősegítve és fenntartva a piaci verseny kívánatos mértékű szabadságát a turisztikai szolgáltatások piacán is.

Az Európai Unió turizmuspolitikájának jogi keretrendszere

Jogi megközelítésben az Európai Unió turizmuspolitikájának alapját az egységes szerkezetbe foglalt alapszerződés (Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01) 195. cikke szerint az alábbiak jelentik:

- „(1) Az Unió, különösen az idegenforgalmi ágazatban működő uniós vállalkozások versenyképességének elősegítése révén, kiegészíti a tagállamoknak az idegenforgalmi ágazat terén folytatott tevékenységét. Ennek elérése érdekében az Unió tevékenységének célja, hogy: ösztönözze az ebben az ágazatban működő vállalkozások fejlődéséhez szükséges kedvező környezet kialakítását, előmozdítsa a tagállamok együttműködését, különös tekintettel a bevált gyakorlatok cseréjére.
- (2) Az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében egyedi intézkedéseket állapít meg a tagállamokban végrehajtott olyan intézkedések kiegészítésére, amelyek az e cikkben kitűzött célok megvalósítására irányulnak, kizárva azonban a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bármilyen harmonizációját.”⁴

A téma kifejtése során mi idegenforgalom helyett a turizmus kifejezést fogjuk használni, kivéve, ha az idézett szöveg magyar fordításában az „idegenforgalom” szó szerepel. A turizmussal kapcsolatos jogalkotás tehát döntően tagállami hatáskör, az Európai Unió e területen irányelvek formájában ajánlásokat fogalmaz meg a tagországok részére, a már említettek szerint közvetlen és közvetett módon (európai irányelv, európai rendelet vagy európai közlemény formájában).

A turizmust érintő, közvetett jogalkotási területek az Európai Unióban

A turizmuságazat néhány kivételtől eltekintve közvetlenül nem tárgya az uniós szabályozásnak, de elsődlegesen más területekhez való kapcsolódása miatt közvetett módon azzá válik. Ilyen például a biztonságra, a fogyasztóvédelemre, az általános utasjogokra, a környezet védelmére, a kulturális és történelmi örökség védelmére vonatkozó szabályozás. Ennek okán fontos, hogy ne csak a turizmust direkt módon érintő intézkedésekkel, hanem azokkal az általánosabb intézkedésekkel is tisztában legyünk, amelyek a turizmusra is hatással lehetnek.

1. A termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményekről szóló irányelvet azzal a céllal alkották meg, hogy „hozzájáruljon a belső piac megfelelő működéséhez azzal, hogy bizonyos termékek és szolgáltatások esetében közelíti az akadálymentességi követelményekre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseket, különösen azon tényezők felszámolása és megelőzése révén amelyek

⁴ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) XXII. cím.

az akadálymentességre vonatkozó eltérő tagállami követelményekből eredően akadályozzák bizonyos akadálymentes termékek és szolgáltatások szabad mozgását”.⁵

2. Az utasnyilvántartási adatállománynak a terrorista bűncselekmények és súlyos bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása és a vádeljárás lefolytatása érdekében történő felhasználásáról szóló irányelv a személyes adatok védelméhez való jog és az egyenlő bánásmódhoz való jog teljes tiszteletben tartása mellett ír elő megfelelő tagországi beavatkozást.⁶
3. A légi járműveken utazó fogyatékkal élő, illetve csökkent mozgásképességű személyek jogairól szóló rendelet az egységes légi forgalmi piac szabályozásához kapcsolódva kívánja biztosítani, hogy a fogyatékkal élő, illetve csökkent mozgásképességű személyeket a többi polgárhoz hasonlóan illethesse meg a szabad mozgáshoz, a választás szabadságához és a megkülönböztetésmentes bánásmódhoz való jog. Ez a légi közlekedésre éppúgy érvényes kell legyen, mint az élet egyéb területeire. Ez a rendelet az akadálymentességről szóló fenti irányelv különös szabályozási területe.⁷
4. A Közösségen belül működési tilalom alá tartozó légi fuvarozók közösségi listájának elfogadásáról és az üzemeltető fuvarozó kiléte tekintetében a légi közlekedés utasainak tájékoztatásáról, valamint a 2004/36/EK irányelv 9. cikkének hatályaon kívül helyezéséről szóló rendelet kimondja, hogy a légi közlekedés területén a Közösség fellépésének elsődlegesen az utasok biztonsági kockázatoktól való védelmére kell irányulnia. A biztonsági követelményeknek meg nem felelő légi fuvarozók közösségi listáját a lehető legnagyobb átláthatóság biztosítása érdekében az utasok tudomására kell hozni. Ez a rendelet tehát döntően fogyasztóvédelmi szempontokat szolgál, összhangban az utasok megfelelő tájékoztatásáról szóló szabályozási elvekkel.⁸
5. A közvetett jogalkotási kerületek körébe tartozik a schengeni megállapodás, amely az európai uniós szabályrendszer sajátos területe. Olyan jogi aktus, amelyet nem a Parlament és nem a Tanács jogalkotási aktusa, hanem a társult országok megállapodása hozott létre. A bevezetőben már említettük a négy szabadságot, ezen belül pedig a természetes személyek belső határokon belüli szabad mozgását.
6. A Közösségi Vízumkódex (vízumkódex) létrehozásáról szóló 810/2009/EK rendelet módosításáról.⁹ A rendelet szerint az Unió közös vízumpolitikája szerves részét képezi a belső határok nélküli térség kialakításának. A vízumpolitikának a turizmust és az üzleti tevékenységet előmozdító alapvető eszköznek kell maradnia, miközben hozzá kell járulnia

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/882 irányelve (2019. április 17.) a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményekről.

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/681 irányelve (2016. április 27.) az utas-nyilvántartási adatállománynak a terrorista bűncselekmények és súlyos bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása és a vádeljárás lefolytatása érdekében történő felhasználásáról.

⁷ Az Európai Parlament és a Tanács 1107/2006/EK rendelete (2006. július 5.) a légi járműveken utazó fogyatékkal élő, illetve csökkent mozgásképességű személyek jogairól.

⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2111/2005/EK rendelete (2005. december 14.) a Közösségen belül működési tilalom alá tartozó légi fuvarozók közösségi listájának elfogadásáról és az üzemeltető fuvarozó kiléte tekintetében a légi közlekedés utasainak tájékoztatásáról, valamint a 2004/36/EK irányelv 9. cikkének hatályaon kívül helyezéséről.

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1155 rendelete (2019. június 20.) a Közösségi Vízumkódex (vízumkódex) létrehozásáról szóló 810/2009/EK rendelet módosításáról.

a biztonsági kockázatokkal és az Unióba irányuló illegális migráció kockázatával szembeni fellépéshez. A rendelet bevezető felsorolásában külön is említi a turizmust, ami azt mutatja, hogy az ágazat megítélése a kezdetektől napjainkig jelentős pozitív változáson ment át.

7. A nemzetközi légi szállítás egyes szabályainak egységesítéséről szóló egyezménynek (Montreali Egyezmény) az Európai Közösség részéről történő megkötéséről.¹⁰

A határozat kimondja, hogy az Európai Közösség légi szállítói számára előnyös, ha a kártérítési felelősségükre vonatkozó egységes és egyértelmű szabályok alapján működnek, és ha ezek a szabályok megegyeznek a harmadik országok szállítóira érvényes szabályokkal, így ez a szabályozás az európai turizmus versenyképessége szempontjából is fontos lépést jelez.

8. A tengeri és belvízi közlekedést igénybe vevő utasok jogairól, valamint a 2006/2004/EK rendelet módosításáról szóló rendelet alapvetően fogyasztóvédelmi jellegű, s így a turisztikai célú utazásokat is támogató szabályozás.¹¹ Ezek a jogok – többek között késés vagy járatatörlés esetén a tájékoztatáshoz vagy kártérítéshez való jogok – kiegészítik a légi, illetve a vasúttal vagy autóbusszal közlekedő utasokra vonatkozó hasonló jogokat. (Ezért a szabályokra külön nem térünk ki.) A rendelet alkalmazza az időközben módosított 90/314/EGK irányelv (az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatás együttésekről szóló szabályozás) megfelelő fogalmait, lásd utazásszervező, utazásközvetítő, menetjegy-értékesítő.

9. A belső piaci szolgáltatásokról szóló (szolgáltatási) irányelv,¹² amelynek célja, hogy a tagországok számoljanak fel minden akadályt a tagországokban nyújtható szolgáltatások kereskedelmének útjából, beleértve a határon átnyúló szolgáltatásokat is. Jelen, az Európai Unió turizmuspolitikájáról szóló fejezet bevezetőjében már említettük a nemzetgazdaságok szolgáltatásorientálttá válásának jelentőségét, amely egyben a turizmus növekvő szerepét és elismertségét is magával hozta.

A belső szolgáltatásokról szóló irányelv ezt a globálisan érvényesülő folyamatot kívánja támogatni a négy szabadság egyikének elvéből kiindulva. Az irányelv hatálya kiterjed

- termékek és szolgáltatások kis- és nagykereskedelmére,
- építőipari szolgáltatásokra,
- üzleti és tanácsadói jellegű szolgáltatásokra,
- turizmus- és szabadidős szolgáltatásokra.

Az irányelv lehetővé teszi a vállalkozások számára, hogy a sajátjuktól eltérő uniós országban telepedjenek le, így az uniós országokat arra kötelezi, hogy felszámolják a – például az állampolgárságra vagy a lakóhelyre vonatkozó – megkülönböztető, valamint korlátozó jellegű követelményeiket.

Az irányelv mind a szolgáltató más tagországban történő letelepedését, mind pedig magának a szolgáltatásnak a határokon átnyúló igénybevételét megkönnyíti. Az ezen irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatások folyamatosan változó tevékenységek széles körét öle-

¹⁰ A Tanács határozata (2001. április 5.) a nemzetközi légi szállítás egyes szabályainak egységesítéséről szóló egyezménynek (Montreali Egyezmény) az Európai Közösség részéről történő megkötéséről.

¹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 1177/2010/EU rendelete (2010. november 24.) a tengeri és belvízi közlekedést igénybe vevő utasok jogairól, valamint a 2006/2004/EK rendelet módosításáról.

¹² Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról (szolgáltatási irányelv).

lik fel, a turizmusra vonatkozó vagy a turizmust érintő szolgáltatások közül idetartozik a kereskedelmi vásárok szervezése; az autókölcsönzés; az utazási irodák és utazásszervezők tevékenysége. Szabályozza az irányelv továbbá a fogyasztói szolgáltatásokat, például a turizmus területén, beleértve az idegenvezetőket is; a szabadidős szolgáltatásokat, a sportcentrumokat és a vidámparkokat.

10. A Befektetés az európai ifjúságba közlemény¹³ elsősorban az európai ifjúság oktatási lehetőségeinek bővítését és munkaerőpiaci lehetőségeinek javítását célozza, de természetesen fontos a fiatalok más tagországokban történő tanulása és az ezzel összefüggő élményszerzés szempontjából is.

Az európai fiatalok ezen intézkedés révén Európa-szerte tanulási célú utazásokat tehetnek, s a tanulási programjaik természetesen kapcsolódnak magával a turizmussal összefüggő képesítések megszerzéséhez és a jó gyakorlatok megismeréséhez is.

11. A határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről szóló irányelv¹⁴ jogalapját is az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) jelenti, mivel ezen irányelv rendelkezései többségének az a célja, hogy javuljon a belső piac működése, valamint az áruk, a személyek és a szolgáltatások szabad mozgása.

Az irányelv célja, hogy meghatározza azokat a feltételeket, amelyek megléte mellett a betegek más uniós országba utazhatnak, hogy ott biztonságos és magas színvonalú egészségügyi ellátásban részesüljenek, miközben költségeiket saját egészségbiztosítási rendszerük megtéríti. Az irányelv ösztönzi továbbá a nemzeti egészségügyi ellátórendszerek közötti együttműködést. Az irányelv segít az egészségturizmus és orvosi turizmus előtt álló akadályok elhárításában.

A turizmust érintő, közvetlen jogalkotási területek az Európai Unióban

1. Az európai statisztikai programról (2013–2017),¹⁵ valamint a turizmusra vonatkozó európai statisztikákról és a 95/57/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló rendeletek.¹⁶ A rendelet szerint:

„Az Európai Tanács 2007. december 14-i elnökségi következtetéseiben kiemelte, hogy a turizmus döntő szerepet játszik az Unióban a növekedés serkentésében és a munkahelyteremtésben, valamint felszólította a Bizottságot, a tagállamokat, a gazdasági ágazatot és az egyéb érdekelt feleket, hogy fogjanak össze a Fenntartható és versenyképes európai turizmus programjának időben történő végrehajtása érdekében.”¹⁷

¹³ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Befektetés az európai ifjúságba*. COM(2016)0940 végleges (2016. december 7.).

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/24/EU irányelve (2011. március 9.) a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről.

¹⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 99/2013/EU rendelete (2013. január 15.) az európai statisztikai programról (2013–2017).

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 692/2011/EU rendelete (2011. július 6.) a 95/57/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

¹⁷ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A fenntartható és versenyképes európai idegenforgalom menetrendje*.

A rendelet a turizmusstatisztika fontosságát azért is hangsúlyozza, mert

„az uniós turisztikai ágazat fontos szerepet tölt be a tagállamok gazdaságában, és a turisztikai tevékenységek révén nagy foglalkoztatási potenciált rejt magában. Versenyképességének bármilyen felméréséhez a turizmus alapos ismeretére van szükség, mind volumene, jellemzői, a látogatók profilja, mind pedig a turizmusra fordított kiadások és a tagállamok gazdasága számára nyújtott előnyök tekintetében.”¹⁸

A hagyományos statisztikai módszerek hatékony alkalmazásán túl a rendelet kitért a turizmus közvetett és indukált hatásainak mérésére is a turizmus szatellit számlák alkalmazása szempontjából:

„Annak érdekében, hogy a turizmus tagállami gazdaságokban kifejtett makroökonómiai jelentőségét és a turizmus gazdaságra és munkahelyekre gyakorolt hatásait a turizmus-szatelliteszámlák nemzetközileg elfogadott rendszere alapján fel lehessen mérni, javítani kell az ilyen adatgyűjtés módszertanát és hatékonyságát.”¹⁹

Összefoglalva: „az uniós országoknak a turisztikai keresletre és kínálatra vonatkozó, harmonizált statisztikákat kell gyűjteniük, összeállítaniuk, feldolgozniuk és továbbítaniuk”²⁰ annak érdekében, hogy a tagországok turizmusa összehasonlíthatóvá váljon. Az uniós országok a szükséges statisztikai adatok előállításához a következő különböző források kombinációját használhatják: felmérések, kötelező adatszolgáltatások, megfelelő statisztikai becslési eljárások (Turizmus Szatellit Számlák). Ez a turizmusstatisztikára vonatkozó rendelet fontos mérföldkő az európai turizmuspolitika kialakításában, mert ennek alkalmazása teszi lehetővé a turizmus regionális, nemzeti és uniós szintű (ezen belül pedig akár országcsoportonkénti) számbavételét és a turizmusra vonatkozó átfogó döntések megalapozását.

2. A szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai a fogyasztók védelmében született irányelv²¹ az uniós köznyelv röviden „time share” irányelvnek nevezi. Az irányelv célja, hogy a fogyasztók védelme érdekében fogalmazzon meg ajánlásokat az ingatlanok időben megosztott (*time share*) használati jogának megszerzésére irányuló szerződések szempontjából.

A szálláshelyek időben megosztott használati jogának piaca folyamatosan fejlődik, és a korábbi jogszabály hatálya alá nem tartozó új üdülési termékek jelentek meg a piacon. Az irányelv fokozottabb védelmet biztosít a fogyasztók számára azáltal, hogy a szerződéskötésen túlmenően szabályokat állapít meg a reklámra, a szerződéskötést megelőző

COM(2007)0621 végleges (2007. október 22.). [A továbbiakban: Európai Bizottság: COM(2007)0621 végleges.]

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 692/2011/EU rendelete.

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 692/2011/EU rendelete.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 692/2011/EU rendelete.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/122/EK irányelve (2009. január 14.) a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai a fogyasztók védelméről.

és alatti tájékoztatásra, az elállási jogra, valamint az elállási határidő lejártáig szóló előlegfizetési tilalomra vonatkozóan.

3. A part menti és tengeri turisztikai ágazat európai növekedési és foglalkoztatási stratégiája²² hangsúlyozza, hogy az idegenforgalmi ágazat növekedésével a lehetőségek kihasználásának olyan módját kell megtalálni, amely fenntartható módon gazdasági hasznot is eredményez. A Bizottság az összetett kihívások tekintetében közös válaszok megfogalmazására tett javaslatot azzal a céllal, hogy Európa erősségeire építsen, valamint, hogy lehetővé tegye az Európa 2020 stratégiai célkitűzéseire – az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedéshez – való hozzájárulást. Az európai turisztikai ágazat több mint harmadát kitevő part menti területek a növekedés és a foglalkoztatás szempontjából is kiemelkedő fontosságúak, ezért a

„A Bizottság:

1. törekedni fog az idegenforgalomra vonatkozó adatok elérhetőségében tapasztalható hiányok megszüntetésére, mindenekelőtt a part menti és tengeri turizmus esetében.
 2. Nagyobb hangsúlyt fog fektetni – ahol arra szükség van – a part menti és tengeri turizmus területére az EU idegenforgalommal kapcsolatos kezdeményezéseiben, beleértve a tájékoztató és promóciós jellegű kampányokat.
 3. Elő fogja mozdítani a tengeri körutazások szervezői, a kikötők és a part menti turizmusban érdekelttek közötti európai szintű párbeszédet.
 4. Támogatni fogja a tagállamok, illetve a régiók közötti partnerségek, hálózatok, klaszterek és intelligens specializációs stratégiák kialakítását.
- A Bizottság felkéri a tagállamokat, a regionális és helyi hatóságokat, valamint a turisztikai ágazatot, hogy:
- fogjanak hozzá és aktívan vegyenek részt a hálózatok, klaszterek és intelligens szakosodási stratégiák kialakításában,
- alakítsanak ki konkrét csomagokat olyan egyedi célcsoportok számára, mint például az időskorúak, illetve a fogyatékos személyek.”²³

A közlemény szerint a Bizottság gondoskodni fog arról,

„hogy a part menti és tengeri turizmus más uniós szakpolitikák – például az IT-összeköttetés, a fenntartható közlekedés, a biztonsági kérdések és a munkavállalók szabad mozgása – részeként is megjelenjen. További, más szakpolitikai szempontokat szintén figyelembe vesznek: környezetvédelem, regionális fejlesztés, képzések, fogyasztóvédelem, továbbá az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást és az éghajlatváltozás hatásainak csökkentését célzó politikák. Ezenkívül a Balti-tengerre, az Atlanti-óceánra, az Adriai- és a Jón-tengerre vonatkozó makroregionális stratégiák támogatják az erős idegenforgalmi gazdaságot, továbbá összehangolják a regionális, uniós és nem uniós forrásokat.”²⁴

Fenti átfogó, a turizmus iránti növekvő elkötelezettséget tükröző európai uniós intézkedéscsomag ismételten jól mutatja a turizmus szerepének felértékelődését, a turizmus ágazat

²² Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A part menti és tengeri turisztikai ágazat európai növekedési és foglalkoztatási stratégiája*. COM(2014)086 végleges (2014. február 20.). [A továbbiakban: Európai Bizottság: COM(2014)086 végleges.]

²³ Európai Bizottság: COM(2014)086 végleges.

²⁴ Európai Bizottság: COM(2014)086 végleges.

olyan szemléletét, amely szerint a turizmus alkalmas a gazdasági növekedés és fenntarthatóság szempontjainak összeegyeztetésére, miközben tekintettel van olyan környezeti problémákra is, mint a klímaváltozás és a tengerpartok és szigetek vízszintemelkedés miatti sérülékenysége.

4. A fenntartható és versenyképes európai idegenforgalom menetrendje.²⁵ Az EU gazdaságában az idegenforgalom jelentős szerepének elismeréseként a Bizottság 2006 márciusában új idegenforgalmi politikát fogadott el, amelynek fő célkitűzése az volt, hogy „az idegenforgalom Európában és világszerte megvalósuló fenntartható növekedésével javítsa az európai idegenforgalmi ágazat versenyképességét, valamint több és jobb minőségű munkahelyet teremtsen”.²⁶

„Az úti célok önálló fejlődése és környezetük védelme, valamint egy versenyképes gazdasági tevékenység kialakítása közötti megfelelő egyensúly megtalálása nagy kihívást jelent. Az idegenforgalmi úti célok szorosan összekapcsolódnak természetes környezetükkel, kulturális sajátosságaikkal, szociális interakcióikkal, biztonságukkal és a helyi lakosság jólétével.

E célkitűzések elérése során a turizmus ágazatnak jó néhány kihívással szembe kell néznie. Ezek a következők:

a természeti és kulturális források fenntartható megóvása és kezelése,

az idegenforgalmi úti célok forrásfelhasználásának és szennyezettségének minimálisra csökkentése, ideértve a hulladéktermelést is,

a közösség jólétének érdekében a változások kezelése,

a kereslet szezonális jellegének csökkentése,

az idegenforgalommal kapcsolatos közlekedés környezeti hatásának mérséklése,

az utazási élmények elérhetővé tétele mindenki számára megkülönböztetés nélkül és

az idegenforgalmi munkahelyek minőségének növelése.”²⁷

A Bizottság közleményéből származó idézetek szükségképpen jelen időben vannak, de a fenti felsorolásból is kitűnik, hogy a célkitűzések mindegyike ma is aktuális (azóta természetesen újabb dokumentumok születtek), a turizmusnak mint a fenntarthatóság és a gazdasági növekedés „összebékítésére” szolgáló területnek a szerepét ebben a közleményben fogalmazták meg először átfogóan. Egyben lefektették a versenyképes és fenntartható turizmusfejlesztés alábbi elveit:

- holisztikus és integrált megközelítésre van szükség,
- hosszú távú tervezés, a fejlődés megfelelő mértékű és ütemű megvalósítása,
- az összes érdekelt bevonása,
- a rendelkezésre álló legjobb ismeretek, bevált gyakorlatok alkalmazása,
- a kockázat minimalizálása és kezelése, úgy is mint az elővigyázatosság elvének érvényesítése,
- határok megállapítása és betartása (befogadóképesség, teherbírás – *carrying capacity*),
- folyamatos ellenőrzés.

Ez a menetrend a folyamat önkéntes jellegét kívánta erősíteni, amikor kimondta, hogy támogatnia kell mindenkinek, aki érdekelt a turizmusban: „a kormányzás különböző szintjeinek – helyi hatóságoknak, az úti célok igazgatását végző szervezeteknek (TDM-

²⁵ Európai Bizottság: COM(2007)0621 végleges.

²⁶ COM(2007)0621 végleges i. m.

²⁷ COM(2007)0621 végleges i. m.

szervezetek), régióknak, tagállamoknak, magának az Európai Bizottságnak, vállalkozásoknak, turistáknak és más szervezeteknek”.²⁸

A bizottsági közlemény kitért a már korábban megkezdett (EDEN – Kiváló Európai Desztináció) akció folytatására, a szükséges EU-s pénzügyi források mozgósítására, valamint a fenntarthatóság és versenyképesség más szakpolitikákban és területeken (például vízpartok, hegyvidékek) történő érvényesítésére is. E szempontokat is figyelembe véve a menetrend valóban átfogó, jól felépített dokumentumnak tekinthető.

5. Az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatás együttesekről szóló irányelv²⁹ bár 2015. évi, annak eredeti változata az egyik legelső, közvetlenül is a turizmushoz kapcsolható szabályozás, amely a turizmus fontos ágazatát, az utazásszervezést szabályozza (szabályozta) az átfogó EU-s fogyasztóvédelmi politika részeként. A szabályozás azért is figyelemre méltó ugyanakkor, mert ezen az irányelven alapult a magyarországi szabályozásban a 213/1996 (XII. 23.) Korm. rendelet az Utazásszervező és közvetítő tevékenységről, valamint az azóta módosított, illetve hatályon kívül helyezett 214/1996 (XII. 23.) Korm. rendelet az Utazási és utazást közvetítő szerződésről [jelenleg érvényes a 472/2017 (XII. 28.) Korm. rendelet az utazási szolgáltatásokra vonatkozó szerződésekről, különösen az utazási csomagra és az utazási szolgáltatás együttesre vonatkozó szerződésekről]. Az utazásszervezésre vonatkozó magyar szabályozás tehát még jóval a csatlakozást (2004) megelőzően alkalmazta az erre vonatkozó uniós jogot.

Az eredeti irányelv tisztázta az utazási szolgáltatások fogalmát, meghatározta az utazási csomagot magát, a fizetés és felmondás feltételeit, a felelősség megállapítását és az utazásszervezők részéről fizetési képtelenség esetén nyújtandó garanciákat. Az utazási szerződésről szóló pedig az utasok és utazásszervezők szerződéses jogait és kötelezettségeit és az előzetesen nyújtandó információk körét, tekintettel az utazási csomag sajátos jellegére.

Az uniós szabályozás módosításának okai között meg kell említeni az alábbiakat:

- a szervezett utazási formákról szóló 90/314/EGK irányelv elfogadása óta az utazási piac, a szolgáltatások és az utazási szokások az internetnek köszönhető jelentős átalakulását, az internetes foglalási rendszerek elterjedését;
 - az egyéni igények szerint összeállított utazási csomagok megjelenését (*dynamic packaging*);
 - a légi közlekedési szektor liberalizációját, a légitársaságok egyéb utazási szolgáltatási ajánlatait és a „low cost” modell elterjedését; valamint az
 - az utazók tagállamonként eltérő szintű védelmét.
6. A közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrend³⁰ egy legalább középtávra tervezett, többszereplős, koordinációt feltételező intézkedéscsomagot jelent. Bár a közlemény nemcsak a turizmusra vonatkozik, a turisztikai szolgáltatások szempontjából is rendkívül fontos és aktuális, mert az úgynevezett kapacitásmegosztáson alapuló közösségi gazda-

²⁸ COM(2014)086 végleges i. m.

²⁹ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatás együttesekről.

³⁰ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrend*. COM(2016)356 végleges (2016. június 2.). [A továbbiakban: Európai Bizottság: COM(2016)356 végleges.]

ságot (*shared economy*) és a hozzá kapcsolódó új üzleti modelleket kívánja szabályozni. Ezért indokolt a közvetlen hatású intézkedések fejezetén belül bemutatni.

A közlemény bevezetőjében megállapítja, hogy az innováción alapuló új üzleti modellek jelentős mértékben hozzájárulhatnak a versenyképességhez és a növekedéshez. Az együttműködési (közösségi) platformok sikere bizonyos esetekben kihívást jelent a meglévő piaci szereplők számára, de azáltal, hogy lehetővé teszik a magánszemélyeknek, hogy szolgáltatásokat nyújtsanak, új foglalkoztatási lehetőségek, rugalmas munkafeltételek és új jövedelemszerzési források elterjedését segíthetik elő. A közösségi gazdaság a fogyasztók szempontjából új szolgáltatások, nagyobb kínálat és alacsonyabb árak révén járhat előnyökkel. Ösztönzi továbbá az erőforrások fokozottabb megosztását és hatékonyabb felhasználását, és ezáltal hozzájárul az Európai Unió fenntarthatósági menetrendjéhez, valamint a körforgásos gazdaságra való áttérés megvalósításához.³¹

A becslések szerint a közösségi gazdaság alábbi öt meghatározó ágazatában működő együttműködési platformokból 2015-ben 3,6 milliárd EUR értékű uniós bevétel származott: szálláshely (rövid távú bérbeadás); személyszállítás; háztartási szolgáltatások; szakmai és műszaki szolgáltatások, valamint közösségi pénzügyek.³²

A közlemény célja, hogy elősegítse a szóban forgó előnyök kiaknázását, és megoldást keressen a közösségi gazdaságban részt vevők jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos bizonytalanságokkal összefüggő kérdésekre.

A közösségi gazdaság egyre fontosabbá válik az alapjogok (a négy szabadság), a belső piaci szolgáltatásokról szóló irányelv, valamint a fogyasztóvédelem és az e-kereskedelem szabályozási területén. A közlemény ennek kapcsán felhívja a figyelmet arra, hogy „egy adott tevékenység teljes tilalma, illetve mennyiségi korlátozása rendszerint csak végső esetben alkalmazható, és általában csak akkor, ha a kevésbé korlátozó követelmények nem alkalmasak a jogos közérdek védelmére” (lásd Airbnb szabályozása egyes európai nagyvárosokban).

A Bizottság közleménye az alábbi következtetéssel zárul:

„Tekintettel azokra a jelentős előnyökre, amelyekkel a közösségi gazdaság új üzleti modelljei járhatnak, Európának élnie kell az új lehetőségekkel. Az Európai Uniónak kezdeményező módon támogatnia kell a gazdaság modernizálása révén adódó lehetőségeket az innováció, a versenyképesség és a növekedés terén. Fontos ugyanakkor a tisztességes munkakörülmények, valamint a megfelelő és fenntartható fogyasztóvédelem és szociális védelem biztosítása.”³³

³¹ A 2015-ös év elején robbant be az uniós közpolitikába a körkörös gazdaság (*circular economy*) koncepciója. Az elméleti háttere olyan holisztikus szemléletű rendszertervezést javasolt az EU-s fejlesztések során, amelyet eddig még egyik rendszermegoldás sem képviselt. A kezdeményezés rendszereken átnyúló fejlesztési utat jelenthet minden szektor számára, felváltva a lineáris gazdasági megoldásokat a bezáródó hurok, vagyis az önmagukat ellátó (zárt anyagciklusú) termelési struktúrák elve alapján. A körforgásos gazdasági modell egy olyan ipari-szolgáltatási rendszer, amely az end-of-life (hasznos élettartam vége) folyamatokat azok helyreállításával váltja fel.

³² A fenti adat az Európai Bizottság megbízásából a PwC Consulting által készített tanulmányban szereplő becsléseken alapul. Robert Vaughan – Raphael Daverio: *Assessing the Size and Presence of the Collaborative Economy in Europe*. London, PwC UK, 2016.

³³ COM(2016)356 végleges i. m.

7. Az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv³⁴ a belső piacon az online szolgáltatások alapvető jogi kerete. Az irányelv célja, hogy felszámolja a határokon átnyúló online szolgáltatások akadályait az EU-ban, és jogbiztonságot teremtsen a vállalkozások és a polgárok számára. Az irányelv meghatározza a fogyasztók tájékoztatására vonatkozó alapvető követelményeket, az online szerződéskötésben követendő lépéseket és a kereskedelmi kommunikációra vonatkozó szabályokat (például online reklámok és nem kezdeményezett kereskedelmi kommunikáció).

A belső piaci záradék az elektronikus kereskedelemről szóló irányelv egyik alapelve. Biztosítja, hogy az online szolgáltatók a letelepedésük helye szerinti tagállam jogának hatálya alá tartozzanak, ne pedig azon tagállamok joga alá, ahol a szolgáltatás elérhető. Az irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatások a következők:

- online információs szolgáltatások,
- termékek és szolgáltatások online értékesítése,
- online reklám,
- szakmai szolgáltatások,
- szórakoztató jellegű szolgáltatások.

Az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásegységekről szóló irányelv (2015. november 25.) a korábbi irányelvet többek között épp az utazási szolgáltatások online értékesítésének elterjedése miatt módosította.

Az Európai digitális egységes piaci stratégia³⁵ szintén a turizmusra közvetetten ható stratégiák közé tartozik. A stratégia megalkotásának indokaként a közlemény az alábbiakat említi:

„az internetes platformok (például keresőprogramok, közösségi média, elektronikus kereskedelmi platformok, alkalmazás-áruházak, ár-összehasonlító oldalak) egyre központibb szerephez jutnak a társadalmi és gazdasági életben: a fogyasztók számára lehetővé teszik az információk internetes elérését, a vállalkozások pedig kiaknázhathatják az elektronikus kereskedelem előnyeit. Európa nagy lehetőségekkel rendelkezik ezen a téren, a szétaprózódott piac viszont visszatartja, és akadályozza a vállalkozások növekedését. A mobilitási szolgáltatások, a turizmus, a zene, az audiovizuális tartalom, az oktatás, a pénzügy, a szálláshelyek és a munkaerő-felvétel terén létrejött új platformok gyorsan hatalmas kihívást generáltak a hagyományos üzleti modelleknek.”³⁶

8. Az uniós ökocímkeről szóló, 2009. november 25-i 66/2010/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet³⁷ értelmében azok a szolgáltatások érdemesek az uniós ökocímkére, amelyek

³⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).

³⁵ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Az Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)0192 végleges (2015. május 6.). [A továbbiakban: Európai Bizottság: COM(2015)0192 végleges.]

³⁶ Európai Bizottság: COM(2015)0192 végleges.

³⁷ A Bizottság (EU) 2017/175 határozata (2017. január 25.) a turisztikai szálláshelyek uniós ökocímkéjének odaítélésére vonatkozó kritériumokról.

teljes életciklusuk alatt csak kismértékben károsítják a környezetet. Az európai uniós ökocímke (közösségi ökocímke) mozgalma hosszabb időszakra tekint vissza.³⁸

A turisztikai szolgáltatások közül a kempingszolgáltatásokra érvényesítették először, ezt követte a fenti szabályozás,³⁹ amely összevonta a kempingszolgáltatások és a turisztaszállítás-szolgáltatások termékcsoportot a „turisztikai szálláshely” termékcsoportba. A díj – amelyre pályázni kell – odaítélésének kritériumai:

- a környezetközpontú irányítási rendszer alapjai,
- a személyzet képzése,
- a vendégek tájékoztatása,
- a fogyasztás nyomon követése,
- többszempontú energiahatékonyság,
- hulladékkezelés.

Az Európai Unió turizmussal kapcsolatos tevékenységének nem kodifikált, de fontos része az európai nemzeti turizmus marketingszervezeteket tömörítő Európai Turizmus Bizottsággal (*European Tourism Committee*) kialakított s nemcsak EU-tagországokat érintő promóciós együttműködés, amely Európa mint egységes turisztikai desztináció népszerűsítését szolgáló, változatos marketingeszközökkel történő akciók közös szervezését és finanszírozását jelenti. Az európai uniós országokba való turisztikai célú beutazások elősegítése és a turizmus ösztönzése érdekében 2014-ben az Európai Bizottság javaslatot tett a vízumkönnyítésekre vonatkozóan.

Az intézkedéscsomag fő elemei:

- a vízumhoz való hozzájutás folyamatának felgyorsítása (15-ről 10 napra),
- képviseletellátási kötelezettség, vagyis ha a meglátogatni kívánt schengeni tagország nem rendelkezik képviselettel az adott nem uniós országban, a vízumkérelmet a képviselettel rendelkező EU-s ország befogadni köteles,
- a schengeni övezetbe történő ismételt beutazások megkönnyítésére 3–5 évig érvényes, ismételt belépésre jogosító vízum bevezetése (*Multiple-entry Visa – MEV*),
- külön turistavízum – amely egyéves időtartamú utazási jogosultságot jelent a schengeni övezeten belül – megkorlátozásokkal (például a 90 napos tartózkodási idő nem léphető túl egy adott ország esetén).

A 2015-ben felerősödött migrációs válság szerencsére nem fordította vissza a turisztikai célú beutazások megkönnyítésének folyamatát. Így ír erről az Unió 2018-as tevékenységéről szóló beszámoló:

„az EU migrációval kapcsolatos átfogó megközelítésének szerves részét képezi a védelemre szoruló személyek számára elérhető jogszerű lehetőségek, valamint a munkaerő-migrációra vonatkozó csatornák kialakítása. Ez együtt jár az irreguláris migrációs áramlatokra vonatkozó határozott politika kialakításával, a szigorúbb határvédelem biztosításával, a menekültügyi eljárások egyszerűsítésével és a visszafordítások eredményesebb végrehajtásával.”⁴⁰

³⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1980/2000/EK rendelete a közösségi ökocímke módosított odaítélési rendszeréről.

³⁹ A Bizottság határozata (2009. július 9.) a kempingszolgáltatásokra vonatkozó közösségi ökocímke odaítélésével kapcsolatos ökológiai kritériumok meghatározásáról.

⁴⁰ Európai Bizottság: *Az EU 2018-ban – Általános jelentés az Európai Unió tevékenységeiről*.

Az Európai Unió turizmuspolitikájának alakulása – történeti áttekintés

Az EU a szakpolitikai területek széles körében aktív szerepet játszik. Az emberi jogoktól a közlekedésen át a kereskedelemig terjed a skála. Mint már a bevezetőben említettük, jelenleg sincs egységes európai uniós turizmuspolitika, ezért a szakpolitikák felsorolásánál a turizmust külön nem találjuk meg. Ezért is érdemes áttekintenünk mindazokat a múltbeli törekvéseket, amelyek a turizmus interdiszciplináris jellegét hangsúlyozva megkísérelték közös mederbe terelni a tagállamok turizmussal kapcsolatos intézkedéseinek legalább az irányát.

A turizmus megítélése a tagállamokban sem volt egységes, mivel a turizmus gazdasági jelentősége a közösségen belüli országsoportokban is különbözött (például küldő és fogadó országok, Észak és Dél stb.). Tagországonként is eltértek tehát azok az alapok, amelyekre a közös turizmuspolitikának épülnie kellett volna. Egy-egy ország turizmussal kapcsolatos politikai „elkötelezettségét” általában két szempont szerint szokták értékelni: 1. rendelkezik-e az adott ország önálló vagy részben önálló turizmusirányítási szervezettel a kormányzati struktúrában, illetve 2. van-e az ország jogrendszerében a turizmusra vonatkozó általános jogszabály (például turizmustörvény).

„A szerteágazó tagállami turizmuspolitikát jól jellemzi a német szövetségi kormány az a tanulmánya, amely alapján elmondható, hogy az EU akkori 15 tagállama közül csak Franciaországban, Írországban, Ausztriában, Portugáliában és Spanyolországban létezett a közigazgatáson belül külön, a turizmus irányításáért felelős szervezeti egység, többnyire államtitkárság.”⁴¹

Az Európai Unió turizmuspolitikájának kialakítása során az első állomásnak tekinthető a Turizmus Tanácsadó Bizottság létrehozása 1986-ban, amelynek fő feladataként a turizmusra vonatkozó információcserét, konzultációt és a turisztikai együttműködést határozták meg. A jelenleg is működő tanácsadó bizottság – amely a tagországok képviselőiből áll (a tagokat az adott tagország turizmussal foglalkozó kormányzati szerve delegálja) – a turizmussal kapcsolatos tagországi intézkedésekre vonatkozó kölcsönös tájékozódást és tájékoztatást segíti, és évente többször is ülésezik (*Advisory Committee on Tourism Expert Group – TAC*). Az uniós turizmuspolitika kezdeteinél már az Európai Unió kifejezést használjuk az egyszerűség érdekében s nem térünk ki arra, hogy az integráció mely fázisában (például Európai Gazdasági Közösség) volt éppen az Unió.

Közösségi turizmuspolitika hiányában csak az 1990-es években születtek meg az első olyan intézkedések, amelyek a közösség szintjén igyekeztek kezelni a turizmus aktuális és hosszú távú kérdéseit. Ilyen lépés volt az európai turizmuspolitikában, amikor a Miniszterek Tanácsa az 1990-es évet az európai turizmus évének nyilvánította, aminek fő célja az volt, hogy hangsúlyozza a turizmus jelentőségét az Európai Közösségben, és ezzel elősegítse egy, a turizmusra irányuló egységes politikai irány létrejöttét.

1992-ben a Maastrichti Szerződés 3. cikkelye első ízben ismeri el, hogy az Unió tevékenysége a turizmusra is ki kell hogy terjedjen. A Tanács határozata alapján 1993. január elsején indult el az első Közösségi Akcióterv a turizmus támogatására. A hároméves program feladatai között szerepelt az a célkitűzés, hogy bővítsék a turisztikai szektorral kapcsolatos ismereteket, s összehangolják a tagországok idegenforgalommal kapcsolatos intézkedéseit. Az akciótervben

⁴¹ Dankó László: Közösségi turizmusfejlesztés. *Marketingkaleidoszkóp*, (2010), 29. 63–94.

konkrétan szerepelt a szünidők széthúzására tett javaslat, amely az idegenforgalmi létesítmények jobb és egyenletesebb kihasználtságát segítené elő. A sokféle igény kielégítése érdekében az akciótér külön foglalkozott az idegenforgalom olyan speciális ágaival, mint a kulturális turizmus, a falusi turizmus, a szociális és az ifjúsági turizmus. A turizmussal közvetlenül foglalkozott az 1995-ben kiadott zöld könyv, amelyben a Bizottság az akciótér addigi tapasztalatai, valamint az idegenforgalom területén bekövetkezett változások alapján kijelölte azokat a középtávú tennivalókat, amelyek a turisztikai kínálat színesítését, minőségének javítását, folyamatos fejlődésének biztosítását szolgálják.

Az első, többéves turisztikai uniós programtervezet a Phyloxénia volt (ógörögből származó kifejezés, vendégszeretetet jelent), végrehajtását 1997-től 2000-ig tervezték. A program az európai turizmus fejlesztését az alábbi területeken kívánta elősegíteni: a turizmusra vonatkozó tudásbázis szélesítése, a turizmust támogató tagállami jogi és pénzügyi feltételek létrejöttének elősegítése, a minőségi turizmus fejlesztésének ösztönzése a fenntarthatósági kritériumok alapján, továbbá beutazásösztönzés a külső piacokról és Európának mint turisztikai desztinációnak a népszerűsítése. A javaslatot a Tanács végül nem fogadta el, de a célokból látható, hogy későbbi programokban újra megjelentek, és az európai turizmuspolitika tartóoszlopaivá váltak (például fenntarthatóság).

Az Európai Tanácsnak az „Idegenforgalom és foglalkoztatás” témájában tartott, 1999. június 21-i ülése óta az EU-ban egyre inkább tudatosodik, milyen mértékben járul hozzá a turizmus a foglalkoztatáshoz Európában. A 2001 novemberében közzétett, *Munkálkodjunk együtt az európai turizmus jövőjéért* című közleményében⁴² az Európai Bizottság működési keret létrehozását és az európai idegenforgalmi ágazat ösztönzésére irányuló intézkedéseket javasolt. Az idegenforgalom jövőjéről szóló, 2002. május 21-i tanácsi állásfoglalás ratifikálta a Bizottság megközelítését, és annak érdekében, hogy Európa a legfontosabb idegenforgalmi célponttá váljon, együttműködést kezdeményezett az európai idegenforgalmi ágazat köz- és magánszférában dolgozó szereplői közreműködésével.

A Tanács állásfoglalása szorgalmazta az Európai Unió jogalkotása turizmusra gyakorolt hatásainak vizsgálatát, javasolta Európa mint turisztikai desztináció hatékonyabb népszerűsítését (lásd korábban a Phyloxénia programtervezet), és felhívta a turizmusszakma képviselőit, hogy támogassák a közösség és a tagországok törekvéseit a fentiek szerint.

Fontos szakpolitikai európai fóruma a turizmusnak a 2002 óta évente megrendezett Európai Turizmus Fórum (ETF), amelyet az év második felében az Európai Unió Tanácsának soros elnöki tisztét betöltő országgal közösen szerveznek. A Finnországban, Helsinkiben megrendezett, 2019. évi 18. fórum témája „A digitális átalakulás mint az uniós idegenforgalmi ágazat fenntartható növekedésének motorja” volt. Az ETF 2020. évi ülését virtuális módon, Berlinben tartották. Arra keresték a választ, hogyan lehet a válságra megoldást találni, és a turizmust újra beindítani.

2005-ben a Bizottság javasolta a Lisszaboni Stratégia újrafogalmazását két fő célkitűzésre koncentrálva: tartós – fenntartható – növekedés és több munkalehetőség a turizmusban. Ennek előzménye volt, hogy a 2000 márciusában tartott lisszaboni csúcstalálkozón az EU-kormányfők megállapodtak az Európai Unió számára kidolgozott új stratégiai célban, amely az Uniót 2010-ig a világ legversenyképesebb gazdaságává teszi. 2007 októberében a Tanács elfogadta a Bizottság előterjesztésében az Unió közép- és hosszú távú turizmusstratégiáját, „A fenntartható és verseny-

⁴² Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Munkálkodjunk együtt az európai turizmus jövőjéért*. COM(2001)0665 (2001. november 13.).

képes európai idegenforgalom menetrendjét”. A stratégia fő céljai: az ágazat versenyképességének javítása és a munkahelyteremtés voltak.

A 2009-ben elfogadott Lisszaboni Szerződés megreformálta az EU belső és külső politikáit, és az Európai Parlament jogalkotási hatáskörének kibővítésével nagyobb fokú demokráciát biztosít az uniós döntéshozatalban. Témánk szempontjából fontos megjegyezni, hogy az idegenforgalmat támogató jellegű hatáskörként határozták meg. Vagyis a turizmus továbbra is tagállami hatáskörbe tartozik szabályozási szempontból, és külön is megemlítik. Azonban sem a 2014–2020 közötti időszakra érvényes pénzügyi keretben, sem pedig a 2021–2027-es többéves pénzügyi javaslatban nincs a turizmusnak önálló költségvetése.

2010 júniusában fogadták el az *Európa, a világ első számú turisztikai célpontja – az európai turizmus új politikai kerete* című közleményt,⁴³ amely a pénzügyi-gazdasági világválságot közvetlenül követő időszakban, valamint a légi utazás további válságát okozó vulkánkitörés hatásai idején született. Az Európai Bizottság azzal a céllal adta ki ezt a közleményt, hogy szorgalmazza a turizmushoz kapcsolódó kezdeményezések összehangolását, illetve olyan új cselekvési keretet határozzon meg, amely a turizmus versenyképességének növelését szolgálja, és biztosítja, hogy az ágazat képes legyen fenntartható módon fejlődni. E célok elérésére a Bizottság egy sor európai szintű, illetve több országra kiterjedő kezdeményezést javasolt, élve azokkal a jogkörökkel, amelyekkel a Lisszaboni Szerződés az Uniót felruházta.

A fenti célkitűzések elérése érdekében az idegenforgalom fellendítésére szolgáló intézkedéseket az alábbi négy cselekvési tengely köré lehet csoportosítani:

1. az idegenforgalmi ágazat versenyképességének ösztönzése Európában;
2. fenntartható, felelősségteljes és minőségi idegenforgalom kialakításának elősegítése;
3. Európa mint fenntartható és minőségi úti célokat kínáló régió arculatának ápolása és ismertségének növelése;
4. az EU szakpolitikáiban rejlő és pénzügyi eszközeiből adódó lehetőségek maximális kiaknázása a turizmus fejlesztésére.

Fentiek szerint a Bizottság a versenyképes és fenntartható európai idegenforgalmi régiók hálózatával (*Network of European Regions for a Competitive and Sustainable Tourism – NECSTouR*) és a kiemelt európai úti célok (*European Destinations of Excellence – EDEN*) hálózatával közösen indított kezdeményezésre támaszkodhat egy olyan indikátorrendszer kidolgozásában, amely a turisztikai desztinációk fenntartható irányítását teszi lehetővé.

A programozási időszakban (2007–2013) a Bizottság továbbra is gondoskodott arról, hogy az idegenforgalom ügyét közösségi támogatási eszközök és programok alkalmazásával mozdítsa elő. A fent említett támogatási eszközök közül a különböző európai strukturális alapok (ERFA, ESZA, KA, EMVA, EHA), valamint a kutatási és fejlesztési keretprogram továbbra is biztosíthatja majd konkrét projektek finanszírozását.

Az EDEN elnevezésű kezdeményezés középpontjában a kiváló európai idegenforgalmi úti célok előmozdítása, azaz az újonnan megjelenő vagy még kevésbé ismert, ám a fenntarthatósági elveket tiszteletben tartó úti célok ismertségének növelése áll. Az előkészítő intézkedés finanszírozási határideje 2011-ben lejárt, a Bizottság azonban a vállalkozások versenyképességét és a kis- és középvállalkozásokat segítő program (COSME) keretében folytatta a kezdeményezést

⁴³ Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Európa, a világ első számú turisztikai célpontja – Az európai turizmus új politikai kerete*. COM(2010)0352 végleges (2010. június 30.).

végrehajtását. A 2011. július 6-i 692/2011/EU rendelet közös keretet alakított ki a tagállamokban gyűjtött, az idegenforgalommal kapcsolatos európai statisztikai információk rendszeres begyűjtésére, feldolgozására és terjesztésére vonatkozóan.

2013-ban a Bizottság létrehozott egy virtuális turisztikai megfigyelőközpontot az információgyűjtés és -tárolás összehangolása, valamint az idegenforgalmat érintő különböző politikai szintek közötti minél nagyobb szinergia biztosítása érdekében.

A szociális turizmus előmozdítását célzó másik kezdeményezés, a „Calypso” középpontjában az időseknek, a hátrányos helyzetű fiatal felnőtteknek, a rászoruló családoknak és a mozgáskorlátozott személyeknek szóló turizmus áll. A program több transznacionális partnerség társfinanszírozását is lehetővé tette, amelyek célja a szociális turizmus terén való együttműködés erősítése volt.

A fenntartható idegenforgalom program magában foglalja a Zöld Szalag európai útvenetét (6800 km hosszú út a Barents-tengertől a Fekete-tengerig), amelynek célja, hogy a régi vasfüggöny mentén gyalogösvényekből és kerékpárutakból álló hálózat jöjjön létre. Az Eurovelo-útvenet – 14 hosszú távú kerékpárosútból álló hálózat, amelyet az Európai Kerékpárosok Szövetsége kezel – legutolsó (2012-es) értékelése a kerékpárral járható útvonalak európai hálózatáról szóló európai parlamenti tanulmányban olvasható.⁴⁴

Az egyik legújabb, a turizmus aktuális problémáival foglalkozó dokumentum a *Turizmus és közlekedés 2020-ban és azon túl* című közlemény.⁴⁵ „Ez a közlemény és az azt kísérő kezdeményezések összehangolt keretet hoznak létre annak érdekében, hogy fokozatosan e nyártól (2020), majd a következő télen és azon túl is Európa egésze élvezhesse a nyugodt és mindenekelőtt biztonságos turisztikai idény előnyeit. Ennek során a kezdeményezéscsomag arra is törekszik, hogy a jövő nemzedékei számára megszilárdítsa értékes turisztikai ökoszisztémánk fenntarthatóságát.”⁴⁶ A közlemény alapvetően a Covid-19 turizmusra gyakorolt negatív hatásainak mielőbbi kiküszöbölésére ösztönöz. Ennek kapcsán több, korábban már szabályozott területre is hivatkozik (például az utasok jogainak védelme, digitális technológiák igénybevétele, a közlekedés biztonsága).

A turizmus újraindításához elengedhetetlen a munkahelyek megvédése, megőrzése, a likviditási problémák kezelése, a helyi turizmus támogatása (például önkéntes alapon igénybe vehető utalványok bevonása a már befizetett szolgáltatások kompenzációjaként). A közlemény az alábbi ígérettel zárul: „Amint az egészségügyi körülmények lehetővé teszik, az Európai Bizottság európai turisztikai kongresszust szervez abból a célból, hogy az uniós intézmények, az ágazat, a régiók és a városok, valamint az érdekelt felek képviselői megvitassák az európai turizmus jövőjét, és közösen megkezdjék a fenntartható, innovatív és reziliens (önmagát helyreállítani képes) európai turisztikai ökoszisztéma⁴⁷ 2050-ig megvalósítandó ütemtervének (»Európai

⁴⁴ European Parliament: *The European Cycle Route Network – Study*. 2012.

⁴⁵ Európai Bizottság: A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Turizmus és közlekedés 2020-ban és azon túl. COM(2020)550 végleges (2020. május 13.). [A továbbiakban: Európai Bizottság: COM(2020)550 végleges.]

⁴⁶ Európai Bizottság: COM(2020)550 végleges.

⁴⁷ A „turisztikai ökoszisztéma” a fenntartható turizmusfejlesztéshez köthető fogalom, beleértendő az utazási és a közlekedési ágazat, a szálláshely-szolgáltatás, az éttermi szolgáltatások, a vízhez kapcsolódó és az egyéb szabadidős tevékenységek, a kultúra és a természet. Amennyiben a turizmus helyett a turisztikai ökoszisztéma kifejezést használjuk, a turizmus kínálati fejlesztésében érvényesülő fenntarthatóságot és a kínálati elemek egymástól való kölcsönös és erős függőségét is hangsúlyozzuk.

turisztikai menetrend 2050») kidolgozását.”⁴⁸ Ez az ígéret – sajnos – változatlanul aktuális most is, a 2021-es év első felében, a járvány harmadik hulláma idején. Bizakodásra adhat okot ugyanakkor az, hogy a 2000-es évek elején a korábbi, turizmust is érintő válságokból a turizmusnak viszonylag gyorsan, más ágazathoz képest kisebb késlekedéssel sikerült a kilábalás és a korábbi állapotokhoz és eredményekhez való visszatérés.

A turizmus helye az Unió szervezeti rendszerében és kapcsolatai más nemzetközi uniós és nem uniós szervezetekkel

Az Európai Bizottságon belül jelenleg a turizmus elsődlegesen a belső piaccal foglalkozó Thierry Breton francia biztoshoz tartozik, de a turizmus szerteágazó jellege miatt több terület is érintett, így például közvetett módon az igazságügyi, illetve a közlekedési terület is. Az Unió végrehajtó szervezetén belül pedig a „Gazdasági növekedés Főosztályhoz” (*Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs – DG GROW*) tartozik, amelyen belül önálló szervezeti egységként működik a Turizmus Osztály (*Tourism Unit*).

Az Európai Parlament idegenforgalommal foglalkozó közös munkacsoportja az Európai Parlament Közlekedési és Idegenforgalmi Bizottsága (TRAN, amelynek keretein belül pedig a turizmussal foglalkozó munkacsoport [*Tourism Task Force*] működik). Az Európai Parlament Közlekedési és Idegenforgalmi Bizottságának alelnöke 2019 ősze óta dr. Ujhelyi István, az MSZP európai parlamenti képviselője, aki egyben a Turisztikai Világszervezet (az ENSZ szakosított szervezete, UNWTO) „európai nagykövete” is.

Az UNWTO főtitkárával tartott 2018. februári találkozón a Parlament és az UNWTO memorandumot írt alá az európai fenntartható turizmus előmozdítására összpontosító együttműködésről. Az idegenforgalommal foglalkozó munkacsoport emellett következetesebb idegenforgalmi politikát szorgalmazott, és felvetette az uniós turizmus elkülönített költségvetési sorának kérdését. A Covid-19-járvány következményeinek felszámolása világméretű koordinációt igényel majd, és ez az akcióterv talán előmozdítja egy egységes európai turizmuspolitika létrejöttét.⁴⁹

A Parlament a turizmusról szóló, 2015. évi állásfoglalásában arra ösztönözte a Bizottságot, hogy folytassa Európa legnépszerűbb turisztikai célpontként való népszerűsítését. Hangsúlyozta továbbá az európai idegenforgalmi márka fontosságát, és fokozott együttműködést szorgalmazott a nemzetközi szervezetekkel, köztük az Európai Turizmus Bizottsággal (ETC). Többek között ennek az együttműködésnek az eredménye volt, hogy a közelmúltban az EU úgy döntött, hogy 2018-at az EU és Kína közötti idegenforgalom évének jelöli ki. Kína az EU egyik legnagyobb és leggyorsabban növekvő forráspiaca. Az európai év célja a kevésbé ismert célpontok népszerűsítése, az utazási és turisztikai tapasztalatok javítása, a gazdasági együttműködés előmozdítása, valamint a vízumkönnyítési és légi összeköttetéssel kapcsolatos előrehaladás ösztönzése.

⁴⁸ Európai Bizottság: COM(2020)550 végleges.

⁴⁹ Davide Pernice: *Ismeretők az Európai Unióról – Idegenforgalom*. 2021

Az Európai Unió fejlesztéspolitikája és a fejlesztés forrásai

Az Európai Unión belül a fejlettségi szintek kiegyenlítését célzó Strukturális Alapok jelentős részben hozzájárulnak a turizmusfejlesztés finanszírozásához. A Strukturális Alapok különböző célokat finanszíroznak, ezek közül három cél áll közvetlen összefüggésben a turizmussal: a kevésbé fejlett régiók; a hanyatló ipari tevékenységű területek; valamint a vidék támogatása.

Számos, a turisták kedvelt célpontjának számító terület található az Unió országainak kevésbé fejlett régióiban, amelyek számára sok esetben az idegenforgalom nyújtja az egyetlen felzárkózási lehetőséget. Az Európai Unió fejlesztéspolitikájának kiemelt területe a regionális politika, amely politika címzettjei nemcsak a tagországok, hanem a régiók a tagországokon belül, sőt több országot is érintő módon is. Tekintettel arra, hogy a turisztikai desztinációk nem minden esetben „tisztelik” a tagállami határokat (még a virtuálisakat sem), ezért a régiók számára rendelkezésre álló fejlesztési forrásoknak gyakorta kedvezményezettjei a turisztikai beruházások (határon átnyúló együttműködések). A regionális politika általános irányát ugyan az EU jelöli ki, az alapok napi szintű kezelésével kapcsolatos feladatokat az Európai Bizottság a tagállami, regionális és helyi hatóságokkal együttműködve végezte, illetve végzi.

Magyarország példáján bemutatva, az uniós fejlesztési források jelentős része a Regionális Operatív Programok (és nem csak ágazati programok) révén volt hozzáférhető már a csatlakozást követő első tervezési periódusban (2007–2013). Így az uniós fejlesztési forrásokhoz való hozzájutásban azok az ágazatok kerültek előnyösebb helyzetbe, amelyek az átfogó nemzeti szintű stratégia mellett regionális szintű fejlesztési stratégiákkal is rendelkeztek. Ezt a célt szolgálta a csatlakozást követő első évben elfogadott Nemzeti Turizmus Fejlesztési Stratégia (2005), amelyet a tervezési és statisztikai régiók turizmusfejlesztési stratégiáinak elfogadása követett. Jelenleg gyakori az a kritika, hogy ezek a régiók nem mindig követték pontosan a desztinációs szemléletű turisztikai régiók „nyomvonalát”. Ez igaz, de a források allokációját az akkori uniós elvárások szerint segítették.

Azzal összefüggésben, hogy az Uniónak jelenleg nincs nevesített turizmuspolitikája és önálló uniós költségvetése sem, a turisztikai fejlesztési programok átfogó fejlesztési programokon belül találhatók (ilyenek a Regionális Operatív Programok, de például ilyen a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program – GINOP is).

Az EU számos projekt és program megvalósítását finanszírozza, illetve támogatja, többek között az alábbi területeken: regionális és városfejlesztés; foglalkoztatás és társadalmi befogadás; mezőgazdaság és vidékfejlesztés; tengerügyi és halászati politika; kutatás és innováció; humanitárius segítségnyújtás.

Az uniós költségvetés több mint 75 százaléka a Bizottság a tagállami és a regionális hatóságokkal partnerségben gazdálkodik az úgynevezett megosztott irányítás keretében, elsősorban öt nagy pénzalap – az európai strukturális és beruházási alapok – felhasználásával:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (regionális és városfejlesztés);
- Európai Szociális Alap (társadalmi befogadás és jó kormányzás);
- Kohéziós Alap (a kevésbé fejlett régiók gazdasági konvergenciája);
- Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap;
- Európai Tengerügyi és Halászati Alap.

A 2014–2020 közötti programozási időszakban a turizmus továbbra sem szerepel az európai strukturális és beruházási alapok rendeleteiben meghatározott tematikus célkitűzések között, mivel inkább eszköznek vagy szektornak számít, és nem célkitűzésnek. A már említett, a 2014–2020-as

időszakra vonatkozó Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) a magyar gazdasági növekedés ösztönzése miatt jött létre. A GINOP forrásai pályázat útján nyerhetők el, 2016-ban például az alábbi prioritásokat ösztönözték:

1. mikro-, kis- és középvállalkozások;
2. ipari parkok, logisztikai szolgáltatóközpontok;
3. szociális szervezetek;
4. nemzeti parkok, hazai gyógyhelyek;
5. TDM-szervezetek.

Következtetések

A globalizáció kihívásaira sok és összetett válasz létezik. Maga az a tény, hogy hagyományos gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokkal rendelkező országok egyre szorosabbra vonják együttműködésük hálóját, egyike a leghatékonyabb válaszoknak. Az Európai Unió tehát már keletkezését, fokozatos fejlődését és fennállását tekintve is ilyen válasznak tekinthető. Az Unió további integrációja is elengedhetetlen a feltörekvő, nagy és globális gazdasági erőközpontokkal folytatott békés versengésben.

A globalizációs kihívásokra adott válasznak számít a turizmus és annak fejlesztése is, amelynek természetes jellemzője az országhatárokon átívelő utazások megszervezése, más országok és népek kultúrájának megismerése, természeti értékeinek megőrzése és bemutatása.

A turizmus területén a még szorosabb együttműködés irányába tett lépések további előnyök kihasználását teszik lehetővé a jelenlegi tagországok számára. Az euróövezet újabb tagokkal történő jövőbeli bővítése a turizmus ágazat versenyképességét tovább növeli. Ezek a változások a globális verseny fokozódása mellett elkerülhetetlenné teszik egy egységes és kodifikált uniós szintű turizmuspolitika bevezetését akár már a következő tervezési ciklus idejére, az ehhez szükséges alapok egyidejű biztosítása mellett.

Az egységes uniós turizmuspolitika kialakítására való törekvést segíti a klímaváltozással, a fenntartható fejlődéssel összefüggő kihívások felerősödése.

A járvány hatásainak mielőbbi felszámolása, a biztonságos és tiszta utazás uniós kritériumainak megfogalmazása az új turisztikai uniós stratégia részét kell hogy képezzék. Az Európai Parlament képviselői 2021. március 25-én 577 szavazattal, 31 ellenszavazat és 80 tartózkodás mellett elfogadták a fenntartható turizmus uniós stratégiájáról szóló állásfoglalást. A dokumentum leszögezi: A koronavírus-járvány megbénította az uniós turisztikai ágazatot. 27 millió munkahelyből hatmillió veszélyben forog, miközben az ágazat az uniós GDP mintegy 10 százalékaért felelős. Ezért sürgetik a tagállamokat, hogy ezt a szektort is vegyék be a nemzeti helyreállítási tervükbe, és fontolják meg ezen szolgáltatások áfájának átmeneti csökkentését. A járvány következtében az utazók biztonságos, tiszta és fenntarthatóbb turizmust akarnak. Az Európai Parlament felszólítja a tagállamokat, hogy haladéktalanul kezdjenek el közös kritériumokat alkalmazni a biztonságos utazásra, és kezdjék meg a közös oltási bizonyítvány kialakítását is.

A Re-open EU portál elindítása lényeges lépés egymás tájékoztatásában, abban, hogy az Európai Bizottság megfelelő információkkal rendelkezzen a szabad mozgásra vonatkozó jövőbeli korlátozások alkalmazásáról vagy megszüntetéséről.

A fenti döntés fontos mérföldkő lehet az egységes európai uniós turizmuspolitika kialakításában is. Az ágazat fenntarthatóbb újraindításához járul hozzá az Okos Turizmus Európai Fővárosa kezdeményezés is, amelynek célja, hogy előmozdítsa az innovatív és intelligens turizmust az EU-ban.

Felhasznált irodalom

- A Tanács határozata (2001. április 5.) a nemzetközi légi szállítás egyes szabályainak egységesítéséről szóló egyezménynek (Montreali Egyezmény) az Európai Közösség részéről történő megkötéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 99/2013/EU rendelete (2013. január 15.) az európai statisztikai programról (2013–2017).
- Az Európai Parlament és a Tanács 692/2011/EU rendelete (2011. július 6.) a 95/57/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1107/2006/EK rendelete (2006. július 5.) a légi járműveken utazó fogyatékkal élő, illetve csökkent mozgásképességű személyek jogairól.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1177/2010/EU rendelete (2010. november 24.) a tengeri és belvízi közlekedést igénybe vevő utasok jogairól, valamint a 2006/2004/EK rendelet módosításáról.
- Az Európai Parlament és a Tanács 1980/2000/EK rendelete a közösségi ökokímke módosított odaítélési rendszeréről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv).
- Az Európai Parlament és a Tanács 2006/123/EK irányelve (2006. december 12.) a belső piaci szolgáltatásokról (szolgáltatási irányelv).
- Az Európai Parlament és a Tanács 2008/122/EK irányelve (2009. január 14.) a szálláshelyek időben megosztott használati jogára, a hosszú távra szóló üdülési termékekre, ezek viszontértékesítésére és cseréjére vonatkozó szerződések egyes szempontjai a fogyasztók védelméről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2011/24/EU irányelve (2011. március 9.) a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács 2111/2005/EK rendelete (2005. december 14.) a Közösségen belül működési tilalom alá tartozó légi fuvarozók közösségi listájának elfogadásáról és az üzemeltető fuvarozó kiléte tekintetében a légi közlekedés utasainak tájékoztatásáról, valamint a 2004/36/EK irányelv 9. cikkének hatályon kívül helyezéséről.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2302 irányelve (2015. november 25.) az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatás együttesekről.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/681 irányelve (2016. április 27.) az utas-nyilvántartási adatállománynak a terrorista bűncselekmények és súlyos bűncselekmények megelőzése, felderítése, nyomozása és a vád eljárás lefolytatása érdekében történő felhasználásáról.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/882 irányelve (2019. április 17.) a termékekre és a szolgáltatásokra vonatkozó akadálymentességi követelményekről.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/1155 rendelete (2019. június 20.) a Közösségi Vízumkódex (vízumkódex) létrehozásáról szóló 810/2009/EK rendelet módosításáról.
- Dankó László: Közösségi turizmusfejlesztés. *Marketingkaleidoszkóp*, (2010), 29. 63–94. Online: www.marketing-turizmus.hu/otka/n29.pdf
- Európai Bizottság: A Bizottság határozata (2009. július 9.) a kempingszolgáltatásokra vonatkozó közösségi ökokímke odaítélésével kapcsolatos ökológiai kritériumok meghatározásáról. 2009/564/EK.
- Európai Bizottság: A Bizottság (EU) 2017/175 határozata (2017. január 25.) a turisztikai szálláshelyek uniós ökokímkéjének odaítélésére vonatkozó kritériumokról.
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A fenntartható és versenyképes európai idegenforgalom menetrendje.* COM(2007)0621 végleges (2007. október 22.).

- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A közösségi gazdaságra vonatkozó európai menetrend*. COM(2016)356 végleges (2016. június 2.).
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – A part menti és tengeri turisztikai ágazat európai növekedési és foglalkoztatási stratégiája*. COM(2014)086 végleges (2014. február 20.).
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Az Európai digitális egységes piaci stratégia*. COM(2015)0192 végleges (2015. május 6.).
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Befektetés az európai ifjúságba*. COM(2016)0940 végleges (2016. december 7.).
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Európa, a világ első számú turisztikai célpontja – Az európai turizmus új politikai kerete*. COM(2010)0352 végleges (2010. június 30.).
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Munkálkodjunk együtt az európai turizmus jövőjéért*. COM(2001)0665 (2001. november 13.).
- Európai Bizottság: *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak – Turizmus és közlekedés 2020-ban és azon túl*. COM(2020)550 végleges (2020. május 13.).
- Európai Bizottság: *Az EU 2018-ban – Általános jelentés az Európai Unió tevékenységeiről*. Online: <https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2018/hu/>
- European Commission: *Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs*. Online: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism_en
- European Parliament: *The European Cycle Route Network Eurovelo – Study*. 2012. Online: www.slideshare.net/BenjaminMcEldowney/ipol-tran-et2012474569en
- Hall, C. Michael – Allan M. Williams – Alan A. Lew: *Tourism: Conceptualisations, Institutions and Issues*. In Alan A. Lew – C. Michael Hall – Allan M. Williams (szerk.): *A Companion to Tourism*. Oxford, Blackwell, 2004.
- Markos Béla – Kolacsek András: *Idegenforgalom*. Budapest, KJK, 1961.
- OECD: *Glossary of Statistical Terms – Tourism*. Online: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=2725>
- Pernice, Davide: *Ismertető az Európai Unióról – Idegenforgalom*. 2021 Online: www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/126/idegenforgalom
- Tribe, John: *The Indiscipline of Tourism*. *Annals of Tourism Research*, 24. (1997), 3. 638–657. Online: [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(97\)00020-0](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(97)00020-0)
- Vaughan, Robert – Raphael Daverio: *Assessing the Size and Presence of the Collaborative Economy in Europe*. London, PwC UK, 2016. Online: www.pwc.es/es/publicaciones/digital/evaluacion-economia-colaborativa-europa.pdf